

Atatürk'ün lider olma özellikleri ve Batı'nın Atatürk'ten öğreneceği değerler

Mehmet Akşit

Bir on Kasım'da, İlkokulda, Atamızın ölüm yıldönümünü anıyoruz. Okulun bahçesinde sınıflar sıra sıra yerlerini almışlar. Her sınıfın önünde bir öğretmen var. Öğrenciler ise kıpır kıpır. Bir taraftan uslu bir görünüm sergiliyorlar, diğer taraftan ayağa basmalar, saçları çekmeler, itişip kakışmalar da birbirleri ile yarışıyorlar.

Anma törenlerinde şiir okumak için seçilmiş şanslı öğrencilerden biriyim. Bu ayrıcalıklı görevi yüklediğim için bütün sınıfın beni kıskandığını hissediyorum. Dış görünüşte havamdan yanımdan geçilmiyor. Öğretmenime ara sıra gülücükler gönderiyor, sınıf arkadaşlarıma kimseye belli etmeden el sallıyorum. Ancak yüreğim yerinden fırlayacakmış gibi gümbür gümbür atıyor. Okuyacağım şiirin sözlerini unutmuyayım diye içimden mısraları sürekli tekrar ediyorum. Bütün okulun beni dinleyeceğini düşününce sırtımdan terler boşanıyor. Üstelik Atamızın ölüm yıldönümü bende sanki anne ve babam ölmüş gibi bir his uyandırıyor. Arada bir ağlamamak için dudaklarımı ısırıyorum. Uzun bir bekleyişten sonra öğretmenimin el işareti ile kürsüye fırlıyorum. Gırtlığımı yırtarcasına şiiri ara vermeden okuyup bitiriyorum. Alkışları duyunca beni öyle bir ağlama tutuyor ki durdurana aşkolsun. Niçin ağlıyorsun sorularına hiçkırarak "ama artık Atam öldü, ama artık Atam öldü" gibi sürekli bir şeyler mırıldanmaktan başka ağızımdan bir söz çıkmıyor.

Ben, ilkokulda yaşadığım Atatürk'ü anma törenlerini bir taraftan gurur verici, diğer taraftan bol bol ağladığım ve ezbere yapılan törenler olarak anımsıyorum.

Aslında Türkiye'de, özellikle o zamanlar uygulanmakta olan eğitim neredeyse

tamamen ezberciliğe dayanıyordu. Sadece Atamızın anmakta değil, fizik formüllerini, matematik denklemlerini niçin ve nereden çıktığını bilmeden ezberler dururduk. Tarihte Kadeş anlaşmasının maddelerini, Hammurabi kanunlarını, biyolojide eğrelti otunun özelliklerini filan makineli tüfek atışı yapar gibi sıralayabilecek kadar bilirdik. Sınavlardan yüksek not alma yeteneği aslında beynimizin bir köşesine saklanmış olan ezbere bilgilerden uygun olanını bulup çıkarmak sanatıydı.

Elbette ilkokul çağındaki çocukların tümüyle Atatürk'ü kavraması mümkün değildir. Eğitimin tamamen ezbersiz olması da beklenemez. Ayrıca, eğitim sisteminin niçin ezberciliğe yönlendiğini bir ölçüde anlamak da mümkün. Açık düşünce ve tartışma ortamının kargaşalık yaratacağı, art niyetlilerin bu ortamı kötüye kullanacağı korkusunun tamamen yersiz olmadığını da görebiliyorum. Ancak, dengeli bir eğitimin en doğru bir yöntem olduğuna, insanı giderek ezbercilikten kurtarıp bilinçli bir bilgi düzeyine ulaştırması gerektiğine de candan inanıyorum.

Bir yetişkin olarak Anıtkabiri ziyaret ettiğim zaman Atatürk'ün okuduğu kitapların çeşitliliği ilgimi çekmişti. Daha sonra gördüm ki Atatürk, Türk tarihinden çağdaş düşünürlerin eserlerine kadar geniş bir alanda birçok kitap okumuş, notlar alarak kendi yorumunu yapmıştı. Bununla beraber, güncel sorunlarda çevresindekilerin görüşünü almış kimi zaman da hararetli bir şekilde onlarla tartışmıştı. Doğrusu hiç beklemediğim birtakım konularda Atatürk'ün sahip olduğu derin bilgi beni hayrete düşürmüştü. Örneğin, bazı Kuran ayetlerinin yorumunda din âlimlerini bile şaşırtacak düzeyde açıklamalar getirmiş,

kimi zaman bazı âlim geçinenlerin yetersiz açıklamaları karşısında hoşnutsuzluğunu açıkça belirtmişti.

Atatürk'ü kuru bir şekilde anmak yerine onu lider yapan özelliklerini kavramamızın bize daha fazla yararı olacağına inanıyorum. Bence Atatürk'ü lider yapan en az beş önemli özelliği var:

Hak ve haksızlık sınırını belirleyebilme yeteneği:

Atatürk'ün barış ve kardeşlik üzerine söylediği birçok söz var:

“"Yurtta barış, dünyada barış";
"Milletin hayatı tehlikeye maruz kalmadıkça harp bir cinayettir".

Aynı Atatürk, ülkenin bağımsızlığı söz konusu olduğunda çok mücadeleci bir tavır sergilemiştir:

“Geldikleri gibi giderler”;
“Benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin, bu arzusundan vazgeçinceye kadar, amansız düşmanıyım”.

1900 yılların başından kurtuluş savaşına kadar Osmanlı devleti topraklarının önemli bir bölümünü savaşlarda kaybetmişti. Atatürk Türk ulusu ile beraber inanılmaz bir özgürlük savaşı vermiş, ancak belli bir noktadan sonra kendini sorumsuz bir takım duygulara kaptırmayarak savaşı durdurmasını bilmişti. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da barışçı bir uluslararası politika izleyerek, uzun süre savaştığı Yunanistan ile bile en iyi dostluk bağlarını kurmuştu. Churchill, Mussolini, Hitler ve Stalin'in Atatürk'ün çağdaşı devlet adamları olduğunu göz önüne alırsak Atatürk'ün uyguladığı politikanın ne kadar gerçekçi ve yerinde olduğunu anlarız. İşte bu yetenek, bence dostu düşmanı ikna edebilecek şekilde hak ve haksızlık sınırını belirleyebilme yeteneğidir.

Gelenekselliği çağdaşlıkla dengeleyebilme yeteneği:

Atatürk toplumu çağdaş düzene ulaştırmayı amaçlamış, her zaman bilimsel yöntemleri kendine ilke edinmiştir.

“Hayatta en gerçek yol gösterici ilimdir”;
“Bizim devlet idaresinde takip ettiğimiz prensipleri gökten indiği sanılan kitapların doğmalarıyla asla bir tutmamalıdır. Biz ilhamlarımızı gökten ve garipten değil doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz”.

Aynı zamanda Atatürk, Türklerin geleneksel değerlerini koruyarak, çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmayı amaçlar.

"Din vardır ve lazımdır. Temeli çok sağlam bir dinimiz var malzemesi iyi. Fakat bina uzun asırlardır ihmale uğramış. Harçlar döküldükçe yeni harç yapıp binayı takviye etmek lüzumu hissedilmemiş. Aksine olarak birçok yabancı unsur binayı fazla hırpalamış. Bugün bu binaya dokunulamaz, tamir de edilemez. Ancak zamanla çatlaklar derinleşecek ve sağlam temeller üzerinde yeni bir bina kurmak lüzumu hâsıl olacaktır."

“Ulusun ince duygularını düşüncelerini anlatan, yüksek deyişlerini, söyleyişlerini toplamak, onları genel musiki kurallarına göre işlemek gerekir, ancak Türk ulusal musikisi böyle yükselebilir, evrensel musiki de yerini alabilir”;

O dönemlerde, bazı ülkeler, modernleşme korkusu ile giderek her türlü çağdaşlıktan kopma eğilimine girmişlerdi. Buna karşın bazı ülkeler ise geçmişleri ile bağı tamamen keserek teknolojiye dayalı yeni bir ülke kurmayı amaçlamış, hatta buna bağlı olarak birçok tarihi eserlerini yakıp yıkmışlardı. Aynı zamanda, özellikle batılı güçler tarafından işgal edilmiş ülkelerde büyük bir aşağılık duygusu egemendi. Atatürk bu aşırı düşüncelere yanaşmamış, gelenekselliği çağdaşlıkla dengeleyerek akılcı bir yol izlemiştir.

Kendi yetki ve gücünü kendisinin ve çevresinin çıkarına değil halk yararına kullanma iradesi:

“Köylü milletin efendisidir”;
“Hâkimiyet kayıtsız, şartsız milletindir”.

Atatürk’ün bu sözleri, onun diktatörlük ve kraliyet rejimlerini değil halkın yönetimini amaçlayan demokrasiyi tercih ettiğinin açık bir delilidir. Avrupa’nın birçok ülkesinin giderek diktatörlük rejimine döndüğü bir ortamda Atatürk’ün bu sözleri çok anlamlıdır. Üstelik Atatürk, Osmanlı zamanında pek yaygın olan halkı küçük görme eğilimine hiç rağbet etmemiş, etrafında elit ve çıkarıcı bir tabakanın oluşmasına izin vermemiştir. Savaş kazanmış, istese ülkenin bütün kaynaklarını kendi çıkarına kullanabilecek durumda olan bir devlet başkanının gönüllü olarak kendi yetki ve gücünden feragat etmesi az bulunur bir iradedir.

Kişisel özgürlüğü ortak toplum kurallarıyla dengeleyebilme yeteneği:

Atatürk her insanın özgün haklarını savunmuştur:

"Özgürlük olmayan bir ülkede ölüm ve çöküntü vardır”.

Ayrıca Atatürk, samimi bir şekilde inandığını açıkça ve sık sık belirtmiştir:

“Bizzat hakikate nasıl inanıyorsam (dine de) öyle inanıyorum. Din şuura muhalif, ilerlemeye engel hiçbir şey ihtiva etmiyor”.

Kuran’ın ve hadislerin Türkçeye tercümesini bizzat kendisi takip etmiş ve dinin yozlaşmadan bilimsel bir şekilde araştırılması için Diyanet İşleri Başkanlığını kurdurmuştur. Yine aynı Atatürk, devlet ve toplum idaresinde laik düzeni yerleştirmek için kararlı bir tavır takınmıştır:

"Din vicdan işidir. Herkes vicdanının sesini uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünceye muhalif değiliz. Biz sadece din

işlerini milletin işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kasta ve fiile dayanan tutucu hareketlerden sakınıyoruz”;

“Türkiye Cumhuriyetinde, her yetişkin dinini seçmekte hür olduğu gibi, belirli bir dinin merasimi de serbesttir. Yani, ibadet hürriyeti vardır. Tabiatıyla ibadetler, güvenlik ve genel adaba aykırı olamaz; siyasi gösteri şeklinde de yapılamaz”.

İşte Atatürk’ün kişisel özgürlüğü ortak toplum kuralları ile dengeleme yeteneği hem bireylerin hem de çeşitli inanca sahip insanlardan oluşan toplumun huzur içinde yaşaması için çok önemli bir özelliktir.

Etnik kimlik ile vatandaşlık kimliğini dengeleme yeteneği:

Kurtuluş savaşına kadar Türkler, Osmanlı elit tabakası, Müslüman olmayanlar azınlıklar ve hatta Araplar tarafından sık sık hor görülürler, aşağılanırlardı. Ayrıca Türkler arasında muazzam bir aşağılık duygusu vardı. Aynı zamanda insanların ruhunda ya kadercilik hastalığı belirmiş ya da vurdumduymazlık almış yürümüştü. İşte bu karamsar ortamda “Ne mutlu Türküm diyene” diye haykıran Atatürk, Türk milletini adede silkip uyandırmış ve yeniden belirli bir dinamığe kavuşturmuştur.

Ancak Atatürk hiçbir zaman Türk olmayı etnik kimliğe bağlamamış, her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını Türk olarak yasalarla da tanımlayarak kucaklamıştı:

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir”.

Özellikle Atatürk’ün döneminde Avrupa’da etnik kimlik üstünlüğü düşüncesi giderek yayılıyor ve bilindiği gibi insanlığı bir felakete doğru sürüklüyordu. Bu ortamda Atatürk’ün etnik kimlik ile vatandaşlık kimliğini dengeleme yeteneği takdire değer bir özelliktir.

Görüyoruz ki Atatürk bu özelliklerini Batı’dan esinlenmemiştir. Aslında, ben

sadece Türklerin değil, özellikle Batı'nın Atatürk'e çok ihtiyacı olduğuna inanıyorum.

Arada bir yayılcı politika izleyerek hak ve haksızlık sınırını şaşırın;
Geleneksel Avrupa uygarlığından başka bir uygarlık yoktur diyerek çağdaşlığı sık sık ret eden;
Zaman zaman "network" ve "lobiler" kanalıyla az gelirli çoğunluğun hakkını yiyen;

Laik görünmesine rağmen ikide bir azınlıkların dinini ön plana çıkararak onları aşağılayan;
Vatandaşlık kimliğini göz ardı edip sabah akşam etnik kimlikle uğraşan bazı Batılıların Atatürk'ten öğrenecekleri çok değerler var.
Öyle değil mi?

<http://aksit.net>

© 2008 Mehmet Akşit. Ancak ticari olmamak ve kaynak göstermek koşulu ile kullanılabilir.